

Apák és fiak

(Tikkasztó nyári délután. A verandán az apa feketekávéját kevergeti, a fiú pedig — most tette le az államtudományi doktorátust — egyik szélsőséges hangjáról híres újságba temetkezik).

Fiú: Ez igen! Ezt már szeretem!

Apa: Mi tetszik úgy abban az újságban?

Fiú: Hogy ez az öreg ott a képviselőházban jól megkapta a magáét. A fiatalok ugyancsak fölébresztették álmaiból és eszébe juttatták, hogy nem olyan idöket élünk ma, amelyben az ilyen elmaradt öreg a maga mult századi, majdnem azt mondtam: vízözön előtti gondolkodásával tekintély lehetne. Hiába! az öregek nem tudnak behelyezkedni a mai korba. Nem akarják tudomásul venni, hogy a régi világ elsüllyedt, s aki azt hiszi, hogy 1942-ben nyugodtan tovább élheti 1900-at, az kikapcsolja magát az élet sodrából.

Apa: Szóval az öregek menjenek aludni, vagy játszanak ártatlan patience-ot, de ne akarják az eseményeket irányítani. Még szép a magadhoz hasonló tüzes ifjaktól, hogy nem tesznek úgy, mint némely pápuatörzs: ott ugyanis évenként egyszer az öregeket felkergetik a fiatalok a legmagasabb kókuszfákra, s aztán jól megrázzák a fákat. Aki erőtlen és lepotyog, azt a fiatalok erényeiket emlegetve megeszik, aki pedig meg tud még kapaszkodni, az élhet nyugodtan a következő évi öregrázásig. De hol kezdődik az öregség? Kit kell öregnek tartani? Ma úgy látom, a ti szemetekben általában mindenki öreg, ha tíz évvel idősebb, mint ti vagytok. A 30 évesek a negyveneseket, de a huszasok már a harmincasokat is hajlandók volnának a fára mászatni.

Fiú: Ez ugyan túlzás, de szerintem öreg mindenki, aki nem tud behelyezkedni abba a történelmi helyzetbe, amelyben él, hanem csökönyösen a multat dicsőíti és a mult kedvéért szeretné megfojtani a jelent és kiirtani a jövőt. Az ilyen ember nem tarthat számot arra, hogy vezetőm legyen. S minthogy az öregség maga nem érdem, hanem csupán olyan amilyen állapot, valami nagy tisztelettel sem vagyok iránta.

Apa: Ez nem valami szép, de legalább őszinte beszéd.

Fiú: Az is erény.

Apa: De nem a legfőbb erény. Önmagában inkább gorombaságnak volna nevezhető, ha a többi erény hiányzik mellőle. Jellemző mégis, hogy miképen nézitek ma ti, fiatalok, az öregeket.

Fiú: Az általánosítás ellen tiltakozom. Én csupán azt mondtam, hogy az öregséget nem látjuk érdemnek, de az érdemes öregeket ma is nagyon becsüljük és igazán tiszteljük.

Apa: Az öregeket és a szülőket a kelleténél jobban hajlandók vagytok kritizálni.

Fiú: Annál jobban tiszteljük őket, ha okunk van rá. Ez hozzátartozik ahhoz, hogy a mai ember tudatosabban él, mint a régebbi generációk.

Apa: Mégis, ha visszagondolok arra a viszonyra, mely az én fiatalságom idején általános volt az apák és fiak között, akkor cseppet sem vagyok elragadtatva attól a módtól, ahogyan ma te és a magad formájú fiatalok álltok szemben a nálatok öregebbekkel.

Fiú: Nem tudom, mi kifogásod lehet ellenünk? Én azt hiszem, mi se vagyunk rosszabb anyagból gyúrva, mint a nálunk öregebbek, sőt merem állítani, hogy valami plusz is van bennünk a háború előtti kor embereivel szemben.

Apa: Ez a fiatalos önbizalom az ifjúságnak örök kiváltsága, — eszem ágában sincs tehát, hogy megütközsem rajta. Most azonban másról szeretnék beszélni. Nem tetszik nekem az a tulságosan kritikai állásfoglalás, mondhatnám türelmetlenség, ahogyan ti az öregek dolgait nézitek. A természet rendje — már Homeros beszél róla — hogy az ifjú rügy letolja a fáról az öreg. De csak tavasszal, mikor eljön az ideje. Ti ellenben már az őszt sem akarjátok bevárni és el akarjátok foglalni az öregek helyét.

Fiú: Nem hiszem, hogy ez a viselkedés szántsándékos volna, bár magam is veszem észre, hogy a türelem és a respektus az öregek iránt mintha megfogyatkozott volna bennünk. Nem tartjuk őket bölcsőbbeknek és jobbknak csak azért, mert öregek. Egyebet is követelünk tőlük, hogy tisztelhessük őket: igazi érdemet és időtálló bölcseséget, mely független a koruktól.

Apa: Szép ez a nagy objektivitás, de én mégse vagyok tőle elragadtatva. Mert az öreg azzal, hogy öreg, talán valóban nem nyert előnyt a fiatallal szemben, de sosem feledkezhetsz meg arról, hogy ti mégis csak az öregek vállain lehettek fiatalok, ők a ti utatok előkészítői, s amit az öregek veszítenek ifjúi lendületben és életerőben, azt bőven megnyerik élettapasztalatokban, amely nélkül bizonyosan még zavarosabb volna ez az amúgy is zavaros világ.

Fiú: Én ezzel nem szállok vitába, csupán az jár a fejemben, hogy a mi öregjeink a maguk nagy élettapasztalata ellenére kellően elrontották ezt a világot. S úgy látom, nem is igen tudják azt már helyrehozni, — nekünk kell erre vállalkoznunk, ha azt akarjuk, hogy élhető életet teremtsünk magunknak. Régen a fiú az apa nyomába léphetett. Állandóan éreznie kellett, hogy egész lényé csupa folytatás, de biztos úton járt. Életének az irányvonala otthon, a szülői házban szabódott meg. Természetes volt ennél fogva, hogy más volt a helyzete és a viszonya a szülőkhöz és az öregebbekhez, mint mai napság. Apáink olyan korban nevelkedtek, amelyben a hagyományoknak eleven erejük volt, mi azonban a válság gyermekei va-

gyunk: szakadást érzünk a mult és a jelen között, s az az érzésünk, hogy kezdete vagyunk egy történelmi korszaknak és nekünk más úton kell járnunk, mint amelyen apáink jártak.

Apa: Egy szóval forradalmi korszak fiainak érzitek magatokat, akiknek legfőbb gondja, hogyan lehetne a multtal gyökeresen szakítani.

Fiú: Nem mondanám ezt ilyen határozottan. De annyi bizonyos, hogy nagyon tisztában vagyunk vele, hogy a mi életformánk nem lehet többé a mai öregeké, akik nyugodtabb, s mondjuk: harmonikusabb idők gyermekei. Ti túlságosan sokat emlegetitek a multat, s keveset törítetek a fejeteket azon, hogyan lehetne megjavítani a jelent.

Apa: S ezért Napoleonnal tartotok, aki azt mondotta, hogy az ostobák a multról, az okosak a jelenről és a bolondok a jövőről beszélnek. S minthogy ti se ostobák, se bolondok nem akartok lenni, számotokra nincs is más, mint a jelen.

Fiú: Ha rosszmájú akarnék lenni, azt mondanám: még az sincs. Mert jelen ez a mostani helyzet? Nincs olyan biztos jelenünk, amelyre jövőt lehetne építeni. S éppen azt szeretnénk valahogyan elérni, hogy végre legyen jelenünk, — hogy a víz alól kijussunk a napfényre, mert hiszen a mi életünkben hiányzik az öregek szép multja, amelyen megpihenhetne az emlékezetünk: józanságunk miatt pedig a jövő légváraiban nem vagyunk otthonosak.

Apa: Nem bíztok a jövőben, s ezért a multból csináltok képzeletetekben egy Kánaánt, amelyet aztán — mint hiszitek — az öregek elherdálták előletek. Szóval: a gazdag apa szegény fiainak érzitek magatokat, akik bármennyire szeretik az apjukat, mégse tudják neki szívből megbocsátani, hogy kicsúszott lába alól a sok ezer holdas birtok és a gyönyörű kastély. Pedig ebben nagyon tévedtek. Az a birtok és az a kastély sok terhet és sok gondot jelentett, s talán meg se volt. A mai öregek fiataltsága se volt fenéig tejfel: tele volt az is küzelemmel, de abban igazatok van, hogy az utunk sí mább volt, mint a tietek. Gondtalanabbul éltünk mint ti, de ez a gondtalanabb élet nem volt külön élet. Mert veszélyek közt, hősi módon élni az élet magasabb szintjét jelenti, mint a próbáltatások nélküli tespedés.

Fiú: Szép, szép! De mindennap hősnek lenni, ez is fárasztó ám! Úgy szeretnénk már polgári biztonságban és nyugalomban élő köznapni lények lenni!

Apa: Ennek is eljön a maga ideje. Ti el se akarjátok hinni, hogy apáitok se ott kezdték az életet, ahol ti látjátok, hanem ők is nagy fáradsággal értek el oda, ahol vannak. S ti már fiatalon akartok az ő helyükbe lépni, holott odáig elég hosszú az út.

Fiú: Mi nem lázadozunk. Csak boldogok lennénk, ha biztosak lehetnénk afelől, hogy mi is valóban eljutunk odáig, ahová apáink. De félős, hogy útközben elfogy a léleketünk. Hosszú az út előttünk.

Apa: Ez vele jár a civilizációval. Kétszáz évvel ezelőtt a 18 éves ember készen volt: elvégezte az egyetemet, vagy mester volt, aki önállósíthatta magát. Ma mindent tovább kell tanulnunk, de viszont az emberek átlaga jóval tovább is él. Több idejük van. Na-

gyobb tökéletességre törekedhetnek a maguk mesterségében. Természetes tehát, hogy eltolódnak az életkorok határai is.

Fiú: Szóval: örülünk, mert tovább vagyunk fiatalok, mint ti voltatok. Elvégre ez is valami.

Apa: De mennyire valami! S én örömmel látom, hogy az idők nyomása miatt, ti ezt a fiatalságot sokban okosabban használjátok fel, mint az elődeitek. Ha összehasonlítom a századforduló ifjúságát ti veletek, azt kell mondanom, hogy ti egészségesebben éltek. Nem ültök annyit a füstös kávéházakban, többet vagytok a szabad levegőn, az alkohol fogyasztása helyett inkább sportoltok, s úgy látom, tanulásban sem maradtok el a régi generációk mögött. Lehetetlen, hogy ilyen megkomolyodott ifjúság ne egy komolyabb és alkotóbb élet forrása legyen majd, ha ti veszitek kezetekbe a magyar sors irányítását.

Fiú: Köszönöm ezt a jó véleményt kortársaim nevében is. Sajnos, nekünk meg kell mutatnunk, hogy fiatalság és komolyság nem egymást kizáró fogalmak, s ha akarnánk se tudnánk könnyelműsködni, mert nincs miből. De ez nem is fáj nekünk. Valahogy csakugyan több kedvünk van az egész ember életéhez, mint a magatok korabeli fiatalságnak volt. Ti úgy indultatok el az élet felé, hogy világosan láttátok azt a ketrecet, azt a szűk kis területet, amelyben aztán egész életetekben be lesztek zárva. Egy szűkkörű foglalkozásra készültetek, s mielőtt ide befalaztátok magatokat, úgy éreztétek, hogy míg szabadok vagytok, muszáj egy görbe napot csinálnotok. Innen volt ifjúságotok egész stílusa. Mi azonban komoly szakemberek akarunk lenni, de mást is akarunk. Minthogy kevesebb biztonságot látunk magunk körül, egész emberek akarunk maradni, akik az élet bármely követelménye előtt se riadunk vissza. Éppen ezért szélesebb horizontokat kívánunk magunk előtt látni.

Apa: A program nem rossz, de félős, hogy a kivitel alatta fog maradni. Egyelőre a szélesebb horizontokat alighanem a nemzetközi sportörület képviseli. Mert azt látom, hogy a futballmeccseken 20—30.000 ember nyüzsög, tolong, üvölt és izgul, de ahol nem a láb, hanem a fej dolgozik, lámpással kell keresni a megfelelő embert.

Fiú: Persze, ezek azok a jól ismert hangok a sport túlzásai ellen. „Sportnemzedék“ néven könyveltek el bennünket. Igaz mi sokat sportolunk, de ezt a magasabb emberi célok érdekében tesszük. Kifogásoljátok, hogy a sportot rekordhajhászássá tettük és a küzdőteret a durvaság iskolájává süllyesztettük. Elhiszem, hogy ilyen visszaélések előfordulnak, de szórványos esetekért nem tenném felelőssé az egész sportoló ifjúságot. Nekünk a sport általában a sportszerű viselkedésért, a *fair play*-ért kedves. No meg azért, mert meg vagyunk győződve róla, hogy valóban csak ép testben lakik ép lélek, s nem szégyeljük, ha a testünkkel is törődünk.

Apa: Ezt magam is helyeslem, mert a szellem élete is ingatag alapon nyugszik, ha beteges és a fáradalmakat nem bíró test kénytelen hordozni. De a túlzás, az egyoldalúság veszedelmes. A régi fiatalok talán többet ültek füstös kávéházakban, vagy könyvek fölé görnyedten, mint kellett volna, viszont ti kelletténél többet vagytok a sportpályákon. A testet és a természetet túlságos előnyben részesítitek a lélek és a szellem fölött, holott az ember nem csupán termé-

szetes lény, hanem ennél több: kultúrember, aki mégsem a futball-pályákon formálódik. Ezzel a túlzott testkultusszal úgy vagytok, mint az az ember, aki a házában remek homlokzatot és pazar lépcsőházat épít, de szobái sötétek és emberi lakás céljaira alkalmatlanok.

Fiú: A hasonlat szép, csak attól félek, hogy ez is sántít, mint minden hasonlat. A lényeg szerintem abban rejlik, hogy jobban szeretjük ma az egészséges, napbarnította, bátor tekintetű embert, mint a horpadtmellű, pápaszemes könyvmolyt, aki félszeggé vált, ha egy másik ember ránézett. A ti individualizmusotoknak tetszett az az ember, aki a többiektől elvonulva, a maga u. n. tökéletesítésén munkálkodott, míg mi a közösségben érezzük jól magunkat, s önzetlenül annak örülünk, aminek mindenki örül. Ez a sokat kifogásolt sport is a közösség, a benső összetartás, az együtt-élni tudás nevelője a mi szemünkben. Közösségben élni annyit jelent, mint egymással küzdeni, versenyezni, de annyit is, hogy egymást segíteni, egy cél kedvéért az erőket egyesíteni. S ebben remélem, mi túl fogunk szárnyalni benneteket, akikben több volt az intrika, az egymás elgáncsolása, mint a közös összefogás, a fenntartás nélkül való együttműködés.

Apa: Ha valóban így lesz, nagy lesz az eredmény és én leveszem a kalapomat a sport előtt. De kétségeim vannak, mert félős, hogy sokkal inkább a kíméletlen erőszak, a versenytárs durva lehengetése válik szokásossá. Mondjuk így: ti majd őszintén és ököllel csináljátok azt, amit a régi fiatalok — mint mondtad — intrikával és keztyüs kézzel csináltak. S félek, hogy a közösség szelleme sem lesz bennetek erősebb, mint bennünk volt. Mert ne felejtsetd el: a zsványbecsület sokszor még jobban összekapcsolja az embereket, mint a jó erkölcs. S nem gondolod-e, hogy ma sokszor csupán a zsákmány közös biztosításának egyik eszköze az a sokat emlegetett közösségi szellem? Oly kevés lett a vad, s oly nehéz lett elejteni, hogy csak a falkában való vadászat mutatkozik célirányosnak, amikor aztán természetesen a falkanagy veszi ki a zsákmányt a kopók szájából. Az emberi természet igen nehezen változik s én nagyon bizalmatlan vagyok az ilyen egyszerre csak igen erőssé vált közösségi szellem őszintesége iránt. Legföljebb azt mondanám, hogy a háboru előtt jó dolgunk volt, hogy megengedhettük magunknak az individualizmus fényűzését: mindenki élhetett a maga tetszése szerint, — ma ellenben oly szegények vagyunk, hogy egészen éhen marad, aki magára marad. Bizonyos, hogy ennek az életformának is vannak szépségei, s ami fő: erényei, de ez még nem jogosít a másik életforma lecsepülésére, amire ti nagyon is hajlandók vagytok.

Fiú: Lecsepüléstől menten én valahogyan úgy érzem, hogy emberebb ember és magyarabb magyar ez a mai ifjuság, mint a háború előtti volt. Ti még tulságosan éles árkot ástatok ember és ember között, tele voltatok az osztálykülönbségek tudatával, s ha valaki magyarnak mondotta magát, örömmel szorítottátok kebletekre. Mi osztályokon túl kinyújtjuk kezünket minden embertársunk felé: a kerges tenyerű munkás és az ápolt kezű lateiner között nem látunk eltörölhetetlen különbséget. Szellemi munka és testi munka egyformán megbecsült előttünk. Én korjellemező tünetnek és pedig jó tünetnek látom, hogy pl. a sárospataki teológusok önkéntes munka-

osztaggá szervezkedve a vakációban utat építenek, mert így önmagukon bizonyítják be, hogy munka és munka között nem tesznek különbséget.

Apa: Az ilyesféle cselekedetekben magam is egy jobb jövő körvonalait látom.

Fiú: Én meg az egymásért való nagyobb felelősség tudatának a megszületését remélem belőle. Minden magyar nemcsak önmagáért, hanem minden más magyarért is felelős. Ez lehet a jövőendő magyarabb magyarának az életprogramja.

Apa: Ha megtartjátok, az öregek is veletek lesznek, erről bizonyosak lehettek.

Fiú: A magyarságot pedig tettekkel kell a mi szemünkben igazolni. A magyarság a mi szemünkben élet és lélek: a száj-magyarok kora letűnt. Látod, az öregek iránt azért is bizalmatlanok vagyunk, mert túlsokat beszéltek és keveset cselekedtek. Ha szóval meg lehetne váltani ezt az árva országot, akkor már régen a Paradicsomban volnánk. Hidd el, a mai fiatalok nem azért akarják a vezetést kivenni az öregek kezéből, hogy helyettük beszélhessenek: mi a beszélőket szeretnénk a cselekvő magyarokkal leváltani.

Apa: Az idő nektek és a ti programotoknak dolgozik. De ne feledd el, ti is lesztek majd egyszer öregek, s veletek is egy kritikus fiatalság fog türelmetlenül szembenállani.

Fiú: Szóval a körforgás újratekődik, s harminc év múlva én vehetem át a te szerepedet. Csak az nyugtat meg, hogy ez a dátum még elég messze van.

Apa: Messze, de nem a végtelenben. Jó lesz, ha addig is mindennap gondolsz a kritikára, amellyel az utánad következők fognak ítélkezni fölötted. Ne felejtsd el, egyszer majd, ha csak képletesen is, de neked is fel kell másznod arra a bizonyos kókuszfára... S mi lesz akkor?

Fiú: Akkor? Azt teszem, amit a mostani öregek: jól megkapasz-kodom!

Apa: Látod, nem élhetsz úgy, hogy ne tanulj az öregektől. Miért lázongtok hát ellenük?

Fiú: Bizonyosan azért, mert ha nem lázonganánk, mi is öregek volnánk.

Apa: Ez igaz. Hiszen akkor nem is olyan nagyon másféle a gondolkodásunk. Mihelyt öregebb leszel, te is csak olyanná válsz, mint a mai öregek.